Els Tentacles de l'Ocupació

Informe sobre l'explotació dels recursos pesquers del Sàhara Occidental en el marc de l'ocupació de l'estat marroquí

El Sàhara Occidental en context: colonització, ocupació i resistències

- L'actual territori del Sàhara Occidental es considerat un Territori no Autònom i per descolonitzar i, com a tal, el dret internacional reconeix el dret a la lliure determinació de les poblacions del territori. Espanya, com a antiga potència colonial, hauria d'assegurar la correcta descolonització del territori. Espanya segueix sent *de iure* la potència administradora, tot i haver-se eximit fins ara de tota responsabilitat, i segueix sent el subjecte obligat sota l'article 73 de la Carta de les Nacions Unides.
- Actualment el Sàhara Occidental es troba en la seva major part ocupat pel Marroc. Més de 200.000 sahrauís romanen exiliats i exiliades en camps de refugiats a Algèria o en altres països. La resta viuen sota l'ocupació marroquina i l'annexió del territori. Segons el dret internacional, però, el Marroc no té cap tipus de sobirania legal sobre el Sàhara Occidental, i actua com una potència ocupant *de facto.*
- Marroc ha anat construint un entramat institucional i d'infraestructures destinat a normalitzar, legitimar i consolidar el que és una annexió il·legal. Paral·lelament, el règim marroquí aprofita l'ocupació per beneficiar les seves elits de l'espoli dels grans recursos naturals i riqueses que es troben en aquest territori, entre ells la pesca.
- L'actuació del Marroc com a potència ocupant i la d'aquells actors que participen en l'ocupació s'ha de regir pel Dret Internacional Humanitari, les regulacions de la terra de la IV Convenció de l'Haia de 1907, la IV Convenció de Ginebra i el Primer Protocol Addicional.
- Les resistències sahrauís actuals estan activament lluitant per reivindicar la sobirania del seu territori i els seus recursos naturals. Fer visible les complicitats econòmiques, empresarials i institucionals és un dels objectius d'aquesta lluita.

La pesca: explotació i espoli

- Marroc és el major productor de peix a l'Àfrica i el número 17 al món[1]. El sector de la pesca aporta entre un 2 i un 3% del PIB marroquí i representa més de la meitat de les exportacions totals alimentàries.
- El 80% dels peixos capturats al Marroc i al Sàhara Occidental són pelàgics com les sardines. Els cefalòpodes, com el pop, representen tan sols el 7% de les captures, però donat el seu elevat preu, aporten el 42% del valor monetari del sector pesquer.
- Els 1.400 quilòmetres de costa atlàntica i les aigües adjacents del Sàhara Occidental estan controlats per l'estat marroquí, igual que la major part del seu territori.
- Marroc és un dels primers productors de pop del món. No obstant això, en les aigües atlàntiques marroquines no hi ha pop.
- La FAO ha identificat tres estocs diferents de pop a la regió de l'Atlàntic Central Oriental. L'estoc de pop més al Nord a la costa atlàntica africana és el que es troba a la regió de Dakhla, en aigües del Sàhara Occidental ocupat.
- L'extracció del pop es desenvolupa sobretot a partir de l'ocupació marroquina a la regió[2]. El sector de la pesca de pop es va desenvolupar de manera localitzada a Dakhla per ser una espècie molt sedentària. La major part de la captura es porta a terme per part de grans vaixells d'arrossegament dotats d'infraestructures de congelació i s'importa a Europa i a altres llocs del món.
- Els grans propietaris i armadors de la pesca d'altura que es va desenvolupar en aigües del Sàhara Occidental eren i són sobretot marroquins i no distingeixen entre aigües marroquines i sahrauís, tot i la il·legalitat d'aquesta pràctica.
- Marroc no inclou el pop en els acords de pesca amb tercers per tal de promoure l'especialització de la filial del pop d'altura marroquina. Aquesta situació no impedeix a algunes empreses estrangeres crear filials marroquines per seguir operant en aquests caladors, ara sota bandera del regne alauita. Tot i que la captura de cefalòpodes la fa oficialment la flota marroquina, moltes empreses de nacionalitat marroquina són de fet empreses mixtes, creades amb capital marroquina i estranger, com és el cas de **PULMAR** (filial de l'empresa basca **ARTALDE**), Asmaroc (del **grup AMASUA**) o **Sofinas** (de la viguesa **PROFAND**).
- Tot i que els tractats d'associació i pesca estableixen unes vies per a la participació de les empreses pesqueres espanyoles, aquestes troben altres vies per seguir participant i explotant els bancs pesquers del Sàhara Occidental.
- Algunes empreses espanyoles o europees són armadores a Europa que en rebaixar el nivell, qualitat i capacitat de pesca a les aigües europees han anat baixant a pescar cada vegada més cap al sud. Així, aporten els seus antics vaixells per constituir empreses mixtes amb marroquins.
- A més, hi ha una complexa xarxa de corrupció i negocis il·legals de les forces de seguretat marroquines. Una part important dels alts càrrecs militars destinats al Sàhara Occidental participa(va) en aquest enriquiment il·lícit, entre ells **Abdelaziz Bennani**, que fou inspector general de les Forces Armades Reials i responsable militar de l'ocupació del Sàhara Occidental així com del control marítim de les seves aigües[3].
- Hi ha indicis importants que part de les llicències dels generals **Housni Benslimane i Abdelhaq Kadiri,** associats a l'empresa **Kaben Pêche**, va passar a mans del grup espanyol Amasua, dirigit per **Amador Suárez Vila.**
- Una font important d'ingressos en el sector pesquer en territoris ocupats, doncs, és la possessió de

1 FAO. (2016).*The State of World Fisheries and Aquaculture 2016. Contributing to food security and nutrition for all.* Rome. 200 pp. En línea: http://www.fao.org/3/a-i5555e.pdf

2 Veguilla del Moral, Victoria. (2009). "Conflits et actions collectives autour de l'exploitation du poulpe au Maroc". *Politique africaine* 2009/4 (N°116): 43-62. En línea: https://www.cairn.info/revue-politique-africaine-2009-4-page-43.html

3 (2012). "Les noms des principaux bénéficiaires de licences de pêche dévoilés par Akhbar Alyoum by Actu-Maroc" Actu, 10 de marzo. En línia: https://www.actu-maroc.com/les-noms-des-principaux-beneficiaires-de-licences-de-peche-devoiles-par-akhbar-alyoum/

llicències de pesca. Aquestes llicències s'atorguen per part del règim de manera opaca i arbitrària. La decisió d'atorgar llicències de pesca, és una prerrogativa més del propi monarca que sovint les atorga als seus súbdits en les visites oficials a mode de regal. Les llicències de pesca són un recurs rendista ja que aquelles persones que les posseeixen poden simplement llogar-les a altres persones o viure d'un percentatge dels beneficis d'explotació.

- Quant a autoritzacions per a plantes de processament o congelació, són coneguts els noms de l'armador **Hassan Brek**, de Casablanca, que va obtenir llicència el 1998 i que encara té una planta de congelació a Dakhla sota el nom de **Indusmar**. **Indusmar** té autorització per exportar a la Unió Europea i Rússia i treballa amb **Sarma Fish**.
- Del pop capturat en aigües del Sàhara, la majoria es descarrega a Agadir, però són captures fetes per vaixells d'arrossegament a la zona de Dakhla. Això fa que la traçabilitat d'aquest recurs natural sigui gairebé nul·la ja que, un cop s'exporta, es registra com a sortit d'un port marroquí. Segons l'associació AMRPEN, el 62% del pop és capturat per vaixells d'arrossegament industrials i desembarcat a Agadir.
- La pesca per arrossegament és la menys selectiva i la que més impacte té a nivell mediambiental i de biodiversitat marina, i està limitada o prohibida en diverses zones del món.
- La major part de les captures destinades a les conserves es transporten per carretera a Tan Tan, Agadir, Safi o altres localitats marroquines, des d'on s'exporta sota bandera marroquina. A més, a la Unió Europea no hi ha obligació d'indicar l'origen del peix enllaunat o de semi-conserves.
- La flota artesanal, per contra, descarrega principalment a Dakhla, però la quantitat de quota permesa és molt inferior a la de la flota litoral o industrial d'alçada.
- Des del 2002, i a instàncies del Rei Mohammed VI, el Marroc ha desenvolupat un programa de condicionament i creació de pobles de pesca al llarg de la costa sahrauí. La major part de la població que viu als pobles de pesca de recent construcció són colons originaris del Marroc i no població sahrauí. Les condicions de vida i sociosanitàries són sovint molt baixes i fins i tot s'han format barris de barraques al voltant dels punts d'embarcament i desembarcament de pesca.
- El desenvolupament d'aquestes infraestructures està orientat al extractivisme exportador, no a desenvolupar la sobirania alimentària de la població. La població sahrauí, en realitat, a penes es pot permetre el peix, pel seu elevat preu com a producte d'exportació. Aquest model contribueix a perpetuar i aprofundir l'ocupació, així com el desequilibri demogràfic de la regió amb l'atracció de població treballadora del Marroc per a l'ocupació civil il·legal.
- A més, cal recordar que bona part de la població sahrauí es troba exiliada a l'exterior, sense accés a la seva terra, ni, òbviament ,als beneficis que aquesta genera.
- Tot i el desenvolupament d'infraestructures al Sàhara Occidental que s'ha produït en els darrers anys, aquest beneficia principalment les empreses privades o semi-privades, especialment les marroquines i les de grans propietaris afins al règim, que depenen de les llicències que les autoritats marroquines els atorguen.

Peix sahrauí a Espanya

- El Marroc és el primer país exportador de peix a Espanya, seguit de la Xina. Marroc exporta més de 100.000 tones l'any de peix a Espanya, la meitat de les quals són de cefalòpodes. Una part del peix és capturat per les pròpies empreses armadores espanyoles fora d'aigües de l'estat espanyol. Aquest és el cas, per exemple dels pelàgics.
- Pel que fa al pop, el 75% del que es comercialitza a Espanya prové de fora. Bona part del que es comercialitza a Espanya arriba a través d'empreses marroquines que operen a Dakhla. Són empreses marroquines, però amb socis i fins i tot capital estranger, europeu, francès o espanyol, entre d'altres.
- Moltes empreses del sector pesquer espanyol, sobretot andaluses, canàries i gallegues, estan molt lligades al sector pesquer al Sàhara Occidental.

- Entre els perfils de les empreses espanyoles que es poden trobar al mercat marroquí són presents tant armadors (**PULMAR**), com empreses importadores-exportadores (**Canosa de Frigoríficos Camariñas i Congelados del Estrecho**), empreses de la indústria transformadora (**Grupo Conservas Garavilla**) o de la indústria auxiliar (**Mivisa**).
- En l'àmbit espanyol, hi ha una extensa xarxa d'empreses que importen matèria primera del Sàhara Occidental per a la seva comercialització i distribució posterior. Aquestes signatures es localitzen majoritàriament a Galícia com **Salgado Congelados SL, Discefa, o Canosa,** però també trobem marques com **Viveros Merimar** situada a Palència, o **Angulas Aguinaga** amb seu al País Basc. Les quantitats de pop de Dakhla venudes a l'any són molt significatives com mostren les dades: 1.000 tones venudes per la distribuïdora **Rosa de los Vientos** (que comercialitza sota la marca **"O Pulpeiro"**) a les 2.000 tones en el cas de **Profand** i 9.200 tones segons **Discefa**. Aquestes empreses seran les responsables de proveir altres empreses majoristes (**Makro**), grans superfícies (**El Corte Inglés)**, supermercats (**Carrefour, Mercadona ..**) hotels, restaurants i col·legis.
- El procés i la manera d'operar que segueixen aquestes empreses en la distribució dels seus productes és molt variat. Algunes d'elles disposen de les seves pròpies plantes de processament al país d'origen, on es manipula la matèria primera per a la seva posterior distribució, com **Salgado Congelados SL**, que disposen de plantes al Marroc i també s'encarrega del procés de congelació per mantenir la cadena de fred, o el de la companyia **Frigoríficos de Camariñas** que el 2017 va anunciar l'obertura d'una nova planta a Agadir (Marroc).
- Per la seva banda, les grans superfícies a l'estat espanyol comercialitzen peix del Sàhara Occidental, algun falsament etiquetat com d'origen marroquí.

La Unió Europea: reforçant el marc de la impunitat

- Tot i que el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) s'ha pronunciat de manera contundent en diverses ocasions sobre la il·legalitat que els acords UE-Marroc incloguin recursos del Sàhara, la Comissió Europea va negociar, a finals de 2018, l'acord pesquer entre la UE i el Marroc, instant al Parlament Europeu a ratificar l'acord en els mesos següents. En repetides ocasions, la Comissió ha negociat i tancat acords entre la UE i el Marroc incloent els recursos naturals del Sàhara Occidental ocupat sense el consentiment popular i sense assegurar el desenvolupament econòmic de la població sahrauí.
- L'explotació de recursos naturals en un Territori no Autònom per una potència administradora només serien legals si es portessin a terme en benefici de la població d'aquest territori, en nom seu, o amb el consentiment dels seus representants. Cap dels supòsits es dóna en el cas del Sàhara.
- L'Acord de liberalització de 2012 entre la UE i Marroc ha implicat que una gran quantitat de peix i productes de pesca que exporta el Marroc a la UE estiguin lliures d'impostos, entre ells el pop.
- L'últim Protocol de l'acord de pesca entre la UE i el Marroc, vigent fins a juliol de 2018, ha suposat una contrapartida econòmica total de 160 milions d'euros.
- El TJUE ha sentenciat en diverses ocasions que ni l'Acord de liberalització ni el de Pesca són aplicables al Sàhara Occidental perquè ni el seu territori ni les seves aigües formen part del Marroc.
- Els assentaments pesquers compostos per colons marroquins representen més una de les complicitats europees més flagrants en l'ocupació. La UE, així com tots els estats, té l'obligació de no prestar ajuda o assistir al manteniment d'una situació il·legal d'ocupació. No obstant això, bona part d'aquests pobles han estat desenvolupats dins del *Plan Halieutis* del Marroc amb finançament procedent de la UE, i com a contrapartida als Acords de Pesca.
- Aquestes infraestructures es venen com beneficioses per a la població local. Entre 2014 i 2018, la UE preveia destinar al voltant de 37 milions d'euros a la construcció d'infraestructures i per a equipaments,

el 66% del total financer previst, la majoria d'elles al Sàhara Occidental ocupat[4].

- El finançament de la UE ha contribuït directament a l'arribada de població colona al Sàhara Occidental, tot i que la transferència de població de la potència ocupant a territoris ocupats viola l'article 49 de la IV Convenció de Ginebra.
- El desenvolupament d'aquestes infraestructures contribueix a perpetuar i aprofundir l'ocupació, així com el desequilibri demogràfic de la regió amb l'atracció de població treballadora del Marroc per a l'ocupació civil il·legal.
- Aquest desequilibri té conseqüències directes sobre una possible resolució de l'ocupació, i en la realització d'un referèndum d'autodeterminació.

CONCLUSIONS DE L'ESTUDI

- La Unió Europea està prenent decisions que tan sols beneficien els interessos privats de certs lobbies, entre ells lobbies marroquins i espanyols de pesca industrial. Les poblacions europees no es beneficien en realitat d'un sector poc transparent i que posa en risc, a més, la sostenibilitat mediambiental i social del sector pesquer artesanal.
- El mercat espanyol del peix està cada vegada més concentrat en grans empreses de distribució i en un model de consum poc transparent, ecològicament inviable i que explota els recursos de la població sahrauí sense el seu consentiment ni benefici.
- El desenvolupament d'aquestes infraestructures està orientada a l'extractivisme exportador i no pas a desenvolupar la sobirania alimentària de la població. La població sahrauí, en realitat, amb prou feines es pot permetre el peix pel seu elevat preu com a producte d'exportació. Aquest model contribueix a perpetuar i aprofundir l'ocupació, així com el desequilibri demogràfic de la regió amb l'atracció de població treballadora del Marroc per a l'ocupació civil il·legal.
- L'estructura del sector reforça i és còmplice de l'espoli dels recursos naturals al Sàhara Occidental ocupat, així com del desenvolupament d'infraestructures que normalitzen l'ocupació militar i econòmica marroquina sobre el territori.
- El marc actual de relacions comercials i pesqueres de la UE amb el Marroc no fa més que reforçar un règim autoritari i repressiu, legitimant els mecanismes arbitraris de desenvolupament neoliberal i discriminatoris.
- El desenvolupament econòmic de la UE i les bones relacions amb els països veïns com el Marroc, en aquest sentit, semblen estar per sobre dels pilars fonamentals sobre els quals oficialment es va construir la UE: els drets humans i la legalitat internacional. Això passa per respectar les decisions judicials de les seves pròpies institucions.
- Amb aquest nou capítol avancem en el descrèdit de les institucions de la UE i contribuïm a generar més pobresa, desigualtats, injustícia i violència a la regió Magreb.
- L'aprovació del nou acord pesquer i dels Acords Comercials de la UE amb el Marroc està perpetuant l'ocupació del Sàhara Occidental, la repressió del poble sahrauí i l'enquistament d'un conflicte regional.
- El model extractiu i d'explotació que implica una estructura i agents transnacionals en el negoci, en concret de la pesca, contribueix a fer còmplices a moltes empreses i governs a nivell internacional, reformant així la impunitat de l'ocupació.
- En totes les informacions marroquines, però també en la majoria d'informacions d'institucions espanyoles, mitjans de comunicació, etc., hem trobat una amalgama molt freqüent del Sàhara Occidental amb el Marroc, donant peu a una normalització molt estesa de l'ocupació marroquina sobre aquest territori no autònom i pendent de descolonitzar.

4 2017. Évaluation rétrospective et prospective du Protocole à l'accord de partenariat dans le domaine de la pêche durable entre l'Union européenne et le Royaume du Maroc. Rapport final. Septembre 2017. Contrat cadre pour une meilleure réglametation concernant la dimension internationale de la politique commune de la pêche pour la direction générale des affaires maritimes et de la pêche – MARE&2015/23. Contrat spécifique n1. European Commission. EUR (2017.6067 FR) Escrit per Benoit CAILLART, Christophe BREUIL, Vincent DEFAUX et Christelle LE GRAND F&S Fisheries Maritime Affairs; Poseidon Aquatic Resource Management Ltd; Megapesca Lda.

Alertes i Recomanacions

Ciutadania i societat civil

- Evitar i rebutjar qualsevol consum de productes de territoris ocupats espoliats per part del Marroc, tal com demanen activistes sahrauís i d'acord amb la legalitat internacional.
- Fer atenció i demanar informació clara sobre l'origen dels productes que consumim, fins i tot en cas de conserves i altres productes processats.
- Evitar el consum de peix i altres aliments processats procedents de milers de quilòmetres per l'impacte ambiental que aquest tipus de model econòmic causa.
- Potenciar el consum moderat de peix local, sobretot del capturat amb altres tècniques que no siguin les d'arrossegament, pel seu gran impacte en la sostenibilitat i riquesa del fons marí.
- Exigir a les institucions públiques que compleixin les seves obligacions internacionals de no contribuir ni beneficiar-se de l'ocupació il·legal del Sàhara Occidental.

Institucions publiques

- Deixar immediatament d'acceptar productes originaris de territoris ocupats a través del Marroc.
- Respectar les decisions dels diferents tribunals de la Unió Europea que exclouen el Sàhara Occidental dels acords entre el Marroc i la Unió Europea. A aquests efectes, votar en contra i rebutjar els Acords Comercials o d'una altra naturalesa que incloguin de iure o de facto la gestió i control d'aquest territori per part del Regne del Marroc.
- Desenvolupar mecanismes adequats per assegurar la correcta traçabilitat del peix que s'importa del Marroc, assegurant realment que aquest no prové del Sàhara Occidental i exigint certificacions rigoroses i creïbles per part de les autoritats marroquines.
- Assegurar que la traçabilitat dels productes de pesca és també accessible per a la consumidora final.
- Desenvolupar mecanismes de control adequats de les empreses importadores.
- Promocionar la pesca artesanal local com a opció prioritària i més sostenible social i mediambientalment.
- Excloure de la compra pública i de licitacions públiques a aquelles empreses de restauració o comerç i distribució de peix que tinguin tractes amb empreses que operen al Sàhara Occidental ocupat.
- Exigir al Marroc la retirada de territoris ocupats i l'alliberament de presos polítics sahrauís.

ODHE - Observatori de Drets Humans i Empreses al Mediterrani - 2019